

Микола КУЛІНІЧ,
Надзвичайний і Повноважний
Посол України в Австралії (2015–2021 рр.),
кандидат історичних наук, професор,
декан факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В АВСТРАЛІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування української діаспори в Австралії після Другої світової війни, що нині, в часи протистояння України широкомасштабній російській агресії, набуває нової актуальності.

Акцентовано на досвіді організування, адаптації та формування потужної української діаспори в Австралії, Канаді, США, який може стати корисним Україні сьогодні. Мобілізація потенціалу світового українства для протидії «московській імперії зла» має стати дієвою силою у здобутті перемоги над світовим агресором. Історичний досвід консолідування та утвердження української ідентичності, непоборність українських традицій, мови та культури є реальною зброєю в боротьбі з «руським міром».

Ключові слова: світове українство, Австралія, українська діаспора, Друга світова війна, російська агресія.

Збройна агресія росії проти України багато в чому не тільки змінила чинну до 2014 року парадигму безпеки в Європі, а й суттєво вплинула на порядок денний сучасного світоустрою, а надто після повномасштабного вторгнення рф на українську територію в лютому 2022 року.

Зокрема, поглибилися і загострилися глобальні виклики: масова міграція, продовольча криза, ядерна й екологічна безпека, гуманітарні катастрофи, що стали наслідками російської агресії проти суверенної незалежної Української держави.

Найдраматичнішою сторінкою новітньої історії України, яка істотно вплинула на сучасний соціальний та економічний розвиток не тільки в Європі,

а й у всьому світі, стала масова міграція українських громадян із районів бойових конфліктів, окупованих територій та зон катастрофічного руйнування у сусідні та віддалені країни, уряди яких надали притулок і початкову соціальну та фінансову підтримку вимушеним переселенцям з України.

Згідно зі статистикою, після 24 лютого 2022 року тільки в країнах Європейського Союзу проживає від шести до восьми мільйонів переміщених з України осіб (за різними джерелами).

Географія міграційних потоків наших співвітчизників доволі широка. Крім Європи, іншими напрямками міграції є Австралія, Канада, країни Латинської Америки, США і навіть окремі райони Африки (переважно південні).

Аналізуючи нині ситуацію з переміщенням українців до Австралії, можна провести історичні паралелі з численною українською еміграцією відразу після Другої світової війни, в період мирного облаштування Європейського континенту впродовж 1947–1953 років у контексті ялтинсько-потсдамських мирних домовленостей держав-союзників антигітлерівської коаліції після розгрому нацистської Німеччини.

Десятки тисяч українців, які потрапили до німецького полону в роки фашистської навали на Україну, величезна кількість вивезених до Німеччини остарбайтерів, котрі працювали в німецьких господарствах, на підприємствах і будівництвах, тисячі наших співвітчизників, що опинилися у фашистських концентраційних таборах, після визволення Європи стали мешканцями таборів і поселень для «переміщених осіб» («displaced persons» – DP) насамперед у Центральній Європі, в окупованих зонах Австрії і Німеччини. Саме з них і формувалась основна хвиля повоєнної міграції українців до Австралії.

За даними австралійського дослідника українського походження Теодозія Лаховича, перша повоєнна хвиля українських переселенців до Австралії налічувала близько 17 тисяч DP.

Уже до 1986 року, за підрахунками професора математичної статистики Сіднейського університету Юджина Сенети, українська громада в Австралії, включно з дітьми та онуками першої імміграційної хвилі, становила майже 30 тисяч осіб, а відповідно до перепису населення 2011 року – 39 тисяч українців [1].

Їхня чисельність значно зросла після другої хвилі емігрантів українського походження, які прибули до Австралії з Польщі і колишньої Югославії в 70–80-х роках, а також унаслідок розпаду Радянського Союзу.

Нині ж через повномасштабну агресію РФ проти України розпочалася третя хвиля еміграції в Австралію. Зокрема, йдеться про декілька тисяч українців, що прибули на Зелений континент, аби возз'єднатися з родинами, які мешкають тут, на навчання чи в пошуках працевлаштування.

Примітно, що і після Другої світової війни, і сьогодні, після повномасштабного збройного нападу росії на Україну, вимушений міграційний потік українців до «безпечного світу» із зони бойових дій та окупованих територій зумовлений насамперед намірами вбезпечити себе і своїх близьких від руйнівних наслідків війни. Як і колись, так і сьогодні Уряд Австралії прихильно поставився до нових емігрантів, запропонував їм тимчасовий притулок і роботу.

Саме вивчення досвіду формування української громади в повоєнний період дає можливість змодельовати і впорядкувати складний процес адаптації новоприбулих українців до сучасного життя в Австралії, «пом'якшити» соціальні, економічні, психологічні проблеми інтеграції тих із них, хто пов'яже своє майбутнє з австралійським суспільством.

За вдалим висловом південноафриканського дослідника проблем міграції Шона Філда, «історія міграції не лікує і не втішає, вона дає підтримку і досвід у подоланні проблем вимушених переселенців» [2].

Специфіка міграційних потоків українців до Австралії, що формували українську громаду на Зеленому континенті упродовж 1947–1953 років, – у географічному розмаїтті представників усіх регіонів України, які перебували в таборах переміщених осіб («displaced persons camps») та в місцях найбільшого поселення українців у містах Центральної і Східної Європи, насамперед Австрії і Німеччини. Зокрема, найвідомішими місцями їхньої дислокації в цих країнах були: Аллендорф, Бад-Гарцбург, Бадгорн, Байройт, Ганновер, Гейдельберг, Гібельштадт, Грайфенштайн, Еттлінген, Зальцбург, Зінген, Ландек, Любек, Меппен, Нюрнберг, Пфарркірхен, Рейтерзайх, Фалькенбург, Фрайбург тощо.

Унаочненням такої географії формування української громади стали документальні записи свідчень переселенців, котрі прибули до Австралії ще на початках, наведені в унікальній публікації австралійського дослідника грецького походження Василіса Василаса, яку було видано 2015 року в Сідней за сприяння Фундації українських досліджень та молодіжної спілки «Пласт» в Австралії.

У книзі вміщено мемуари, фотографії, копії документів переселенців – вихідців майже з усієї України (Заходу, Наддніпрянщини, Донеччини і навіть Криму).

Майже всі спогади розпочинаються з опису обставин, за яких вимушених переселенців, полонених та вивезених на роботу до Німеччини й Австрії наприкінці 40–50-х років організовано перевезли до великих міст Австралії – Аделаїди, Вуллонгонга, Канберри, Квінбіяна, Ньюкасла, Перта, Сіднея тощо.

«Новоприбулі» отримували роботу за трудовими контрактами (зазвичай на два роки) на великих інфраструктурних будівництвах, промислових підприємствах, в адміністративних органах і структурах.

До того ж, за свідченням більшості з них – тих, кого в громаді називали «піонерами» – під час підписання контрактів до уваги не брали ні професії, ні освіти, ні сімейного стану мігранта. Перевагу надавали фізично здоровим умотивованим чоловікам, готовим до важкої праці будь-де. Саме ці «піонери» з-поміж українських переселенців сформували потужну консолідовану українську громаду в Австралії.

У вступі до ювілейного видання «Українці в Австралії», яке вийшло з нагоди 70-річчя поселення українських іммігрантів 1948–1954 років, зазначено: «Приїхавши майже ні з чим, завзяті піонери створили громаду, віддану плеканню української духовності» [3].

Головними каталізаторами процесу створення консолідованої і структурованої української громади Австралії в повоєнний період стали перші організовані осередки українців, які об'єднувалися довкола ідеї заснування українських християнських церков, шкіл, клубів, художніх гуртків самодіяльності, хорових і танцювальних колективів, спортивних команд, жіночих та молодіжних організацій тощо.

Варто зазначити, що перші політичні, жіночі, молодіжні об'єднання українці створювали ще в таборах переміщених осіб в Австрії та Німеччині, а також організовували хоріві і музичні колективи, споживчі кооперативи.

Під час заснування перших українських церков і клубів в Аделаїді, Канберрі, Мельбурні, Сідней саме ці чинні осередки були ініціаторами багатьох спільних проєктів українських мігрантів.

Пріоритетом в об'єднанні активної частини піонерів стала найважливіша для формування громади «тріада»: українська церква, рідна школа, народний дім (клуб).

Велика об'єднавча місія щодо консолідації та організації українських мігрантів належить українській церкві – як греко-католицькій, так і православної.

Релігія стала потужним чинником згуртування громади, адже більшість українських переселенців були вірянами, чия церква зазнавала утисків від радянського режиму. Значна їх частина походила із Заходу України, де переважали греко-католики. Найпомітніше це було у великих містах і промислових центрах Австралії, позаяк вони ставали осередками осідку українських робітників та їхніх сімей.

1948 року табір іммігрантів у Бонегіллі, що в австралійському штаті Вікторія, став місцем першого поселення українців, серед яких був і греко-католицький священник Павло Смаль із дружиною Любов'ю. Саме отець Павло відправив першу греко-католицьку службу в Мельбурні, поруч із римокатолицьким собором Святого Патрика.

Відтак 1950 року до Мельбурна прибув отець Іван Прашко й організував першу парафію при церкві Святого Августина в центральному районі

міста. 1958 року отця Івана Прашка було висвячено на єпископа-екзарха для українських греко-католиків в Австралії.

1963 року засновано кафедральний собор Святих апостолів Петра і Павла, який став могутнім осередком об'єднання української громади в Австралії.

За двадцять років (1983 р.) екзархат перетворили на єпархію, яка згодом дістала назву Греко-католицька єпархія в Австралії і Новій Зеландії та стала важливою частиною духовного і суспільного життя австралійського українства.

Нині чималих зусиль до діяльності української громади, спрямованої на підтримання України в боротьбі з широкомасштабною агресією РФ, докладає нове керівництво греко-католицької церкви в Австралії на чолі з єпископом отцем Миколою Бичком.

Майже одночасно із заснуванням української греко-католицької церкви в Австралії у вересні 1948 року православний священник Ананій Теодорович відслужив в англіканській церкві Святого Іоана Хрестителя, що в Канберрі, першу літургію, яка й започаткувала Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ) в Австралії та Новій Зеландії.

Українські православні парафії були у всіх столицях австралійських штатів – Аделаїді, Брисбені, Гобарті, Канберрі, Мельбурні, Перті, Сіднеї.

При багатьох парафіях відкривали українські музеї, культурні центри, школи, які діють донині, а також зводили пам'ятники та встановлювали пам'ятні знаки, присвячені головним подіям героїчної історії українського народу.

Тут слід згадати й Український православний центр у Канберрі, що є справжнім осередком розвитку української культури й освіти на Зеленому континенті.

Активно підтримує православну церкву, а також долучається до різних ініціатив української громади, яка допомагає Україні протидіяти російській агресії, очільник парафії Святого Миколая в Канберрі, глава Консисторії Української автокефальної православної церкви в Австралії та Новій Зеландії отець Михайло Соломко.

Історично саме християнські храми та їхні парафії ставали місцями знайомства і налагодження перших контактів новоприбулих українських переселенців до Австралії.

Довкола них організовували громади, об'єднання, заклади, зокрема і українські недільні школи, які відігравали головну роль у гуртуванні та збереженні ідентичності великої української громади.

Перші найбільші недільні школи виникли при парафіях греко-католицьких церков – Святих апостолів Петра і Павла в Мельбурні та Святого Андрія Первозваного у Сіднеї. Ці школи започаткували освітянський рух

українців Австралії, який з 1954 року очолювала й координувала Українська центральна шкільна рада Австралії (УЦШР).

Нині УЦШР об'єднує і методично керує діяльністю великих недільних українських шкіл у тринадцяти регіонах Зеленого континенту. Традиційно випускники цих шкіл обіймають керівні посади в українських організаціях, стають провідниками патріотично-виховного руху в громадах і об'єднаннях української діаспори.

Отже, українська церква і школа стали двома «стовпами», на які опирається духовне життя громади, а також «гарантами» збереження ідентичності українців в Австралії. Однак і їх не оминули проблеми асиміляції мігрантів, які прибувають на континент. Поступово кожне наступне покоління українців втрачає свою мовну автентичність. Чимало українських дітей через обов'язковість навчання в австралійських школах англійською мовою спілкуються нею і в повсякденному житті. Новоприбулі юні українці прагнуть отримати середню та вищу освіту в англійськомовних навчальних закладах.

Важливими для збереження української ідентичності і національної культури є українські молодіжні та жіночі організації, авторитет і популярність яких з роками зростає.

У вересні 1949 року в еміграційному таборі «Грета» міста Коура, що у штаті Новий Південний Вельс, з ініціативи українок-активісток (Ірини Пеленської, Лідії Гаєвської-Денес та інших) було засновано Союз українок Австралії (СУА). Ця організація об'єднує і координує діяльність більшості жіночих спілок, налагоджує зв'язки австралійських українців з їхньою історичною батьківщиною.

Протягом більш ніж 70-ти років СУА не тільки підтримував українські церкви, школи, громадські і молодіжні організації в Австралії, а й допомагав багатодітним родинам, сиротам, дітям з особливими потребами в Україні, а останнім часом – захисникам Батьківщини, котрі стримують російського агресора. Організація збирає кошти на підтримку поранених бійців та вимушених переселенців з окупованих районів України.

Завдяки благодійним заходам, що їх організовує СУА (ярмарки, обіди, концерти тощо), в Україну через волонтерські організації, центральні благодійні структури Союзу українських організацій Австралії (СУОА), благочинні фонди тощо надходять десятки тисяч австралійських доларів.

Консолідації та активному функціонуванню української громади в Австралії також сприяють дві провідні молодіжні організації – Спілка української молоді (СУМ) і «Пласт».

Специфікою цих організацій є те, що вони об'єднують не лише молодь, а й тих, у кого вже великий досвід членства. Як кажуть в Австралії, «усіх від 5 до 75». Найбільшу увагу тут приділяють духовному і патріотичному

вихованню молоді, збереженню національних культурних традицій, популяризуванню здорового способу життя на основі української ідентичності, поваги до історії та традицій України.

У процесі формування організованої української громади в Австралії, перший етап якого загалом завершився прибуттям першої хвилі українських емігрантів на початку 50-х років ХХ століття та появою осередків громадських об'єднань в основних штатах, було закладено міцний фундамент організаційної структури української діаспори на Зеленому континенті.

Тоді новоприбулі українці мали скоординувати роботу, сформувані програму подальших дій і вплинути на діяльність місцевих та центральних органів австралійської влади. Саме ця потреба стала причиною створення скоординованого центру, який би «говорив єдиним голосом» від імені всієї української громади країни.

Отже, 1950 року було засновано Об'єднання українців Австралії, що вже за три роки стало Союзом українських організацій Австралії – координаційним органом, мета якого, як визначено у статуті, – «представляти українську спільноту Австралії на всіх ділянках суспільного і політичного життя».

2020 року до СУОА входило 22 українські організації – це і громади штатів, і церкви, й організації з членством у кількох штатах.

За часів СРСР, коли Україна перебувала під комуністичним режимом, СУОА був «голосом боротьби проти радянського тоталітарного правління за свободу і незалежність України та її народу разом з усією діаспорою світу».

Після здобуття незалежності України 1991 року СУОА приєднався до зусиль всього українства в розбудовуванні нової Української держави, підтримав демократію та захист прав людини, суверенітет і недоторканість кордонів України.

Консолідована українська громада поділяла розвиток взаємовигідної співпраці між Австралією й Україною, виступала за те, аби австралійський уряд допоміг незалежній Українській державі на міжнародній арені, зокрема у протидії імперським зазіханням москви.

СУОА успішно наполягав на відкритті Посольства України в Канберрі та австралійської дипмісії в Києві, сприяв створенню австралійсько-українських парламентських груп і на федеральному рівні, і на рівні парламентів штатів, вимагав від парламенту визнання Голодомору геноцидом українського народу, організовував конференції, присвячені Україні, та бізнес-форуми з участю представників обох країн.

Об'єднана українська громада активно протидіяла інформаційно-пропагандистській війні, яку спонсорувала москва на теренах Зеленого континенту, лобювала потужну інформаційну підтримку України в австралійських ЗМІ та академічних колах.

СУОА є активним членом Світового конгресу українців (СКУ) – мега-об'єднання, що гуртує українську діаспору у світі – понад 20 мільйонів співвітчизників поза межами України.

Упродовж багатьох років одним із керівників СКУ обирають Стефана Романіва, який є лідером третьої щодо впливу і потужності у світі української громади Австралії.

Важко переоцінити вплив СКУ на військову і політичну підтримку західного світу, яку надають Україні для боротьби з російським агресором. Завдяки своєму авторитету і навіть «тиску» на урядові й політичні кола Австралії, СУОА домогся суттєвого збільшення військової матеріально-технічної допомоги Збройним силам України. Австралійський уряд надав ЗСУ броньовані машини «Бущмайстер», які добре працюють полі бою.

За сприяння української громади вдалося певною мірою «нейтралізувати» проросійський імперський наратив в інформаційному просторі Австралії. Кожний «фейковий вкид» москви наражається на рішучу відсіч речників громади, представників проукраїнських академічних і медійних кіл Зеленого континенту.

Сьогодні одними із головних завдань СУОА є розвиток української громади Австралії, збереження ідентичності, плекання українських традицій та виховання в українському дусі молодого покоління австралійських українців, сприяння в інтегруванні емігрантів з України, які приїжджають до Австралії на тимчасове чи постійне проживання через російську агресію та окупацію частини української території.

СУОА співпрацює з міграційними урядовими структурами Австралії, надає допомогу в пошуках роботи, житла та в соціальній адаптації новоприбулих.

Попри те, що переважна більшість членів української громади Австралії – представники середнього класу, і рівень їхніх матеріальних статків важко віднести до категорії «заможних верств австралійців», організованій громаді вдається збирати й акумулювати значні кошти, а відтак спрямовувати їх на соціальну адаптацію українців в австралійське суспільство.

Задля цього організують «збірки» коштів у парафіях, місцевих осередках, окремих громадах під час концертів та інших благодійних заходів. Відкривають окремі рахунки, формують фонди, де накопичують значні матеріальні активи.

Отже, аналіз особливостей та історичного досвіду формування української діаспори в Австралії після Другої світової війни є актуальним, а надто нині, у час боротьби України з широкомасштабною російською агресією.

Через руйнівні наслідки збройного вторгнення рф, починаючи з лютого 2022 року, з України за різних об'єктивних обставин виїхало багато наших співвітчизників. Потужну хвилю української еміграції у світі за

масштабами і наслідками можна порівняти з міграційними потоками зі зруйнованої повоєнної Європи.

Вага, вплив і авторитет світового українства загалом й окремих українських діаспор в Австралії, провідних країнах Європи та США є вагомим чинником консолідування зусиль цивілізованого світу, щоби протистояти реваншизму тоталітарної ідеології, імперським амбіціям москви і спробам нівелювати демократичні цінності.

Сьогодні, по суті, формується новий світопорядок, в якому перемога України у війні з «московським режимом» стане тим здобутком, за який боролось і віддавало своє життя не одне покоління наших співвітчизників і в Україні, і у світі.

1. Vassilios Vassilias (2015) *In search of hope and home*. Sydney: Plast, p. 18.

2. Ibid. P. 21.

3. Senko, D. (2020) *Ukraine downunder*. Sydney, Melbourne: Australian Federation of Ukrainian Organisations, p. 11.

Mykola KULINICH,
*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to Australia (2015–21),
PhD in History, Full Professor,
Dean of the Faculty of Law and International Relations
of Borys Hrinchenko Kyiv University*

THE EMERGENCE OF THE UKRAINIAN COMMUNITY IN AUSTRALIA IN THE AFTERMATH OF WORLD WAR II

Abstract. The article presents an analysis of the attributes and historical experience of the emergence of the Ukrainian diaspora in post-World War II Australia. The subject is relevant in the current context of Ukraine's resistance against large-scale russian aggression.

Since February 2022, the devastating consequences of the aggression have forced a significant number of people to leave Ukraine. The massive wave of 'Ukrainian migration', notable by its scale and impact, allows the author to draw parallels to the migration flows witnessed in ravaged post-war Europe.

The article's author argues that modern Ukraine could benefit from exploring the adaptation, organisation, and formation experience of the Ukrainian communities that evolved into influential diasporas in the United States, Canada, Australia, etc. Once rallied, the worldwide Ukrainian diaspora's potential to oppose the 'moscovite evil empire' holds the promise of becoming a powerful force for defeating the global aggressor. The historical experience of consolidation and affirmation of Ukrainian identity and the strength of Ukrainian traditions, language, and culture constitute a genuine weapon against the influence of the 'russian world'.

The size, influence, and authority of the global Ukrainian community as a whole and of particular Ukrainian diasporas in the major countries of Europe, America, and Australia are a contributing factor to the build-up of concerted efforts of the civilised world on a unified front against the revanchism of totalitarian ideology, the imperial ambitions of moscow, and their attempts to dismantle the democratic values of humanity.

The author emphasises that today's world is undergoing the formation of a new global order, where Ukraine's victory in the war against the 'moscow regime' will emerge as the very achievement for which generations of Ukrainian people fought and fell in Ukraine and across the entire world.

Keywords: global Ukrainian community, Australia, Ukrainian diaspora, World War II, russian aggression.